

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 12ης Σεπτεμβρίου 2013 *

«Ελεύθερη παροχή ιατρικών υπηρεσιών — Περίπτωση στην οποία ο παρέχων τις υπηρεσίες μετακινείται σε άλλο κράτος μέλος με σκοπό την παροχή υπηρεσίας — Δυνατότητα εφαρμογής των κανόνων δεοντολογίας του κράτους μέλους υποδοχής και, μεταξύ άλλων, εκείνων που αφορούν τις αμοιβές και τη διαφήμιση»

Στην υπόθεση C-475/11,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το *Berufsgericht für Heilberufe bei dem Verwaltungsgericht Gießen* (Γερμανία) με απόφαση της 2ας Αυγούστου 2011, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 19 Σεπτεμβρίου 2011, στο πλαίσιο της δίκης κατά του

Κώστα Κωνσταντινίδη,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους L. Bay Larsen, (εισηγητή), προεδρεύοντα του τέταρτου τμήματος, J.-C. Bonichot, C. Toader, A. Prechal και E. Jarašiusas, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Cruz Villalón

γραμματέας: K. Malacek, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 19ης Σεπτεμβρίου 2012,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο Κ. Κωνσταντινίδης, εκπροσωπούμενος από τον G. Fiedler, Rechtsanwalt,
- το Landesärztekammer Hessen, εκπροσωπούμενο από τον R. Raasch,
- η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους M. Smolek και D. Hadroušek,
- η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον S. Martínez-Lage Sobredo,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον G. de Bergues και την N. Rouam,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις B. Koopman και C. Wissels,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

— η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον L. Inez Fernandes, επικουρούμενο από τον N. Sancho Lampreia, advogado,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους H. Støvlbæk και K.-P. Wojcik,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 31ης Ιανουαρίου 2013,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 5, παράγραφος 3, και 6, στοιχείο α', της οδηγίας 2005/36/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Σεπτεμβρίου 2005, σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων (ΕΕ L 255, σ. 22).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαδικασίας λόγω επαγγελματικού παραπτώματος η οποία κινήθηκε εις βάρος του Κ. Κωνσταντινίδη κατόπιν αιτήσεως του Landesärztekammer Hessen (ιατρικός σύλλογος του ομόσπονδου κράτους της Έσσης).

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 3, 8 και 11 της οδηγίας 2005/36 έχουν ως εξής:

«(3) Η εγγύηση της παρούσας οδηγίας προς τα πρόσωπα που έχουν αποκτήσει τα επαγγελματικά προσόντα τους σε κράτος μέλος όσον αφορά την ανάληψη και την άσκηση του ίδιου επαγγέλματος σε άλλο κράτος μέλος απολαμβάνοντας τα ίδια δικαιώματα με τους ιθαγενείς παρέχεται με την επιφύλαξη της τήρησης εκ μέρους του μετανάστη επαγγελματία ενδεχόμενων μη διακριτικών όρων άσκησης που επιβάλλονται από το άλλο κράτος μέλος, υπό την προϋπόθεση ότι οι όροι αυτοί είναι αντικειμενικώς αιτιολογημένοι και αναλογικοί.

[...]

(8) Ο πάροχος των υπηρεσιών θα πρέπει να υπόκειται στους πειθαρχικούς κανόνες του κράτους μέλους υποδοχής οι οποίοι συνδέονται άμεσα και συγκεκριμένα με τα επαγγελματικά προσόντα, όπως ο ορισμός του επαγγέλματος, το πεδίο δραστηριοτήτων που καλύπτει ένα επάγγελμα ή τις οποίες το επάγγελμα αυτό ασκεί αποκλειστικά, η χρησιμοποίηση των τίτλων και η σοβαρή επαγγελματική αμέλεια που συνδέεται άμεσα και συγκεκριμένα με την προστασία και την ασφάλεια του καταναλωτή.

[...]

(11) Όσον αφορά τα επαγγέλματα που καλύπτονται από το γενικό σύστημα αναγνώρισης των τίτλων εκπαίδευσης, στο εξής αναφερόμενο ως “το γενικό σύστημα”, τα κράτη μέλη θα πρέπει να διατηρούν το δικαίωμα να ορίζουν το ελάχιστο επίπεδο απαραίτητων προσόντων ώστε να διασφαλίζεται η ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχονται στην επικράτειά τους. [...] Ωστόσο, αυτό το γενικό σύστημα αναγνώρισης δεν εμποδίζει ένα κράτος μέλος να επιβάλλει σε κάθε πρόσωπο που ασκεί ένα επάγγελμα σε αυτό το κράτος μέλος ειδικές απαιτήσεις, ως αποτέλεσμα της εφαρμογής επαγγελματικών ρυθμίσεων που υπαγορεύονται από το γενικό συμφέρον. Οι

απαιτήσεις αυτές αφορούν κυρίως τις ρυθμίσεις σχετικά με την οργάνωση του επαγγέλματος, τους επαγγελματικούς κανόνες, περιλαμβανομένων των δεοντολογικών, τις ρυθμίσεις σχετικά με τον έλεγχο και την ευθύνη. [...]»

- 4 Το άρθρο 1 της οδηγίας 2005/36, το οποίο τιτλοφορείται «Αντικείμενο», ορίζει:

«Η παρούσα οδηγία θεσπίζει τους κανόνες σύμφωνα με τους οποίους το κράτος μέλος που εξαρτά την πρόσβαση σε νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα ή την άσκησή του, στην επικράτειά του, από την κατοχή καθορισμένων επαγγελματικών προσόντων (εφεξής καλούμενο “κράτος μέλος υποδοχής”) αποδέχεται ως επαρκή προϋπόθεση για την πρόσβαση στο υπό εξέταση επάγγελμα και την άσκησή του τα επαγγελματικά προσόντα που έχουν αποκτηθεί σε ένα ή περισσότερα κράτη μέλη (εφεξής καλούμενο “κράτος μέλος καταγωγής”) και τα οποία παρέχουν τη δυνατότητα στον κάτοχο των εν λόγω προσόντων να ασκεί εκεί το ίδιο επάγγελμα.»

- 5 Το άρθρο 3 της οδηγίας αυτής, το οποίο τιτλοφορείται «Ορισμοί», ορίζει στην παράγραφο 1:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας νοούνται ως:

[...]

- β) ως “επαγγελματικά προσόντα”, τα προσόντα που πιστοποιούνται από τίτλο εκπαίδευσης, από βεβαίωση επάρκειας που αναφέρεται στο άρθρο 11, στοιχείο α), [περίπτωση] (i) ή/και από επαγγελματική πείρα·

[...]».

- 6 Το άρθρο 4 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αποτελέσματα της αναγνώρισης», προβλέπει στην παράγραφο 1:

«Η αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων από το κράτος μέλος υποδοχής παρέχει τη δυνατότητα στον δικαιούχο να αποκτά, στο εν λόγω κράτος μέλος, πρόσβαση στο ίδιο επάγγελμα με εκείνο για το οποίο διαθέτει τα προσόντα στο κράτος μέλος καταγωγής και να το ασκεί εκεί με τα ίδια δικαιώματα των οποίων απολαύουν οι ιθαγενείς.

[...]»

- 7 Υπό τον τιτλοφορούμενο «Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών» τίτλο II της ίδιας οδηγίας, το άρθρο 5 αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αρχή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών», ορίζει:

«1. Υπό την επιφύλαξη ειδικών διατάξεων του κοινοτικού δικαίου, καθώς και των άρθρων 6 και 7 της παρούσας οδηγίας, τα κράτη μέλη δεν περιορίζουν την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών σε άλλο κράτος μέλος, για λόγους που αφορούν τα επαγγελματικά προσόντα:

- α) εάν ο πάροχος είναι νομίμως εγκατεστημένος σε κράτος μέλος με σκοπό να ασκεί εκεί αυτό το επάγγελμα (στο εξής αναφερόμενο ως το “κράτος μέλος εγκαταστάσεως”) [...]

[...]

2. Οι διατάξεις του παρόντος τίτλου εφαρμόζονται μόνο σε περίπτωση που ο πάροχος μετακινείται στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής προκειμένου να ασκήσει, προσωρινά και περιστασιακά, το επάγγελμα στο οποίο αναφέρεται η παράγραφος 1.

Ο προσωρινός και περιστασιακός χαρακτήρας της παροχής εκτιμάται κατά περίπτωση, ιδίως σε συνάρτηση με τη διάρκεια, τη συχνότητα, την περιοδικότητα και το συνεχή χαρακτήρα της συγκεκριμένης παροχής.

3. Σε περίπτωση μετακίνησής του, ο πάροχος υπόκειται σε επαγγελματικούς κανόνες, επαγγελματικού, καταστατικού ή διοικητικού χαρακτήρα που συνδέονται άμεσα με τα επαγγελματικά προσόντα, όπως ο ορισμός του επαγγέλματος, η χρήση τίτλων και σοβαρή επαγγελματική αμέλεια που συνδέονται άμεσα και συγκεκριμένα με την προστασία και την ασφάλεια του καταναλωτή, καθώς και στις πειθαρχικές διατάξεις οι οποίες ισχύουν στο κράτος μέλος υποδοχής για τους επαγγελματίες που ασκούν εκεί το ίδιο επάγγελμα.»

- 8 Το τιτλοφορούμενο «Απαλλαγές» άρθρο 6 της οδηγίας 2005/36 ορίζει:

«Σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 1, το κράτος μέλος υποδοχής απαλλάσσει τους εγκατεστημένους σε άλλο κράτος μέλος παρόχους υπηρεσιών ιδίως από τις απαιτήσεις που επιβάλλονται στους επαγγελματίες που είναι εγκατεστημένοι στο έδαφός του και οι οποίες αφορούν:

α) την αδειοδότηση, την καταχώριση ή την προσχώρηση σε επαγγελματική οργάνωση ή σε επαγγελματικό φορέα. Προκειμένου να διευκολυνθεί η εφαρμογή των πειθαρχικών διατάξεων που ισχύουν στην επικράτειά τους σύμφωνα με το άρθρο 5 παράγραφος 3, τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν είτε προσωρινή εγγραφή που γίνεται αυτόματα ή τυπική προσχώρηση σε επαγγελματική οργάνωση ή επαγγελματικό οργανισμό, υπό τον όρο ότι οι διαδικασίες αυτές δεν καθυστερούν ούτε περιπλέκουν με οποιοδήποτε τρόπο την παροχή υπηρεσιών και δεν συνεπάγονται περαιτέρω δαπάνες για τον πάροχο υπηρεσιών. [...]

[...]»

- 9 Υπό τον τιτλοφορούμενο «Ελευθερία εγκατάστασης» τίτλο III της εν λόγω οδηγίας, το άρθρο 13 αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Προϋποθέσεις αναγνώρισης», ορίζει στην παράγραφο 1:

«Εάν σε ένα κράτος μέλος υποδοχής απαιτείται για την ανάληψη ή την άσκηση νομοθετικά κατοχυρωμένου επαγγέλματος η κατοχή συγκεκριμένων επαγγελματικών προσόντων, η αρμόδια αρχή του εν λόγω κράτους μέλους παρέχει την δυνατότητα ανάληψης του οικείου επαγγέλματος και της άσκησής του, υπό τους ίδιους όρους με εκείνους που ισχύουν για τους υπηκόους του, στους αιτούντες που είναι κάτοχοι της βεβαίωσης επάρκειας ή του τίτλου εκπαίδευσης που απαιτείται από άλλο κράτος μέλος για την ανάληψη ή την άσκηση του ίδιου επαγγέλματος στην επικράτειά του.

[...]»

Το γερμανικό δίκαιο

Ο κώδικας κατατάξεως των ιατρικών πράξεων

- 10 Ο κώδικας κατατάξεως των ιατρικών πράξεων (Gebührenordnung für Ärzte) είναι ένας κανονισμός του ομοσπονδιακού Υπουργείου Υγείας. Το άρθρο 1, το οποίο φέρει τον τίτλο «Πεδίο εφαρμογής», ορίζει:

«1. Οι αμοιβές για τις επαγγελματικές πράξεις των ιατρών καθορίζονται βάσει του παρόντος κανονισμού, εκτός αν ομοσπονδιακός νόμος ορίζει άλλως.

2. Ο ιατρός μπορεί να ζητήσει αμοιβή μόνον για τις πράξεις που είναι αναγκαίες για την παροχή της απαραίτητης κατά την ιατρική επιστήμη περιθάλψεως. Δεν μπορεί να ζητήσει αμοιβή για πράξεις που υπερβαίνουν το πλαίσιο της παροχής της από ιατρικής απόψεως απαραίτητης περιθάλψεως παρά μόνον εφόσον αυτές πραγματοποιήθηκαν κατόπιν αιτήματος του οφειλέτη.»

- 11 Το άρθρο 2 του κώδικα αυτού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Διαφορετική συμφωνία», ορίζει:

«1. Είναι δυνατόν να συμφωνηθεί αμοιβή που να αποκλίνει από τον παρόντα κανονισμό. [...]

2. Η συμφωνία του πρώτου εδαφίου της προηγούμενης παραγράφου πρέπει να αποτελεί αντικείμενο διαπραγματεύσεως και να συνάπτεται εγγράφως μεταξύ του ιατρού και του οφειλέτη πριν την ολοκλήρωση της ιατρικής πράξεως. [...]

[...]»

- 12 Το άρθρο 6 του εν λόγω κώδικα, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αμοιβές άλλων πράξεων», ορίζει στην παράγραφο 2:

«Οι αυτοτελείς ιατρικές πράξεις που δεν περιλαμβάνονται στον κατάλογο αμοιβών μπορούν να χρεώνονται σε συνάρτηση με μια ισοδύναμη πράξη του καταλόγου, η δε ισοδυναμία αυτή πρέπει να αξιολογείται ανάλογα με τη φύση της πράξεως, το συνεπαγόμενο κόστος και τον χρόνο εντός του οποίου αυτή ολοκληρώθηκε.»

Ο νόμος του ομόσπονδου κράτους της Έσσης για τα επαγγέλματα υγείας

- 13 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του νόμου του ομόσπονδου κράτους της Έσσης για τις επαγγελματικές οργανώσεις, την άσκηση του επαγγέλματος, την επιμόρφωση και τη δικαιοδοσία επαγγελματικών πειθαρχικών συμβουλίων όσον αφορά τους ιατρούς, τους οδοντιάτρους, τους κτηνιάτρους, τους φαρμακοποιούς, τους ψυχολόγους-ψυχοθεραπευτές και τους ψυχοθεραπευτές παιδιών και εφήβων (Hessisches Gesetz über die Berufsvertretungen, die Berufsausübung, die Weiterbildung und die Berufsgerichtsbarkeit der Ärzte, Zahnärzte, Apotheker, psychologischen Psychotherapeuten und Kinder- und Jugendlichenpsychotherapeuten), όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο της 15ης Σεπτεμβρίου 2011 (στο εξής: νόμος του ομόσπονδου κράτους της Έσσης για τα επαγγέλματα υγείας), ορίζει:

«Συγκαταλέγεται στις προπαρατεθείσες τάξεις, το σύνολο των

1) ιατρών,

[...]

οι οποίοι δραστηριοποιούνται εντός του ομόσπονδου κράτους της Έσσης.

[...]»

- 14 Κατά το άρθρο 3 του νόμου αυτού:

«1. Στο μέτρο που έχουν την υπηκοότητα κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή κράτους μέλους συμβαλλόμενου στη Συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο[της 2ας Μαΐου 1992 (ΕΕ 1994, L 1, σ. 3)] [...], οι ασκούντες επάγγελμα υγείας, οι οποίοι, στο πλαίσιο του πεδίου εφαρμογής του παρόντος νόμου, δραστηριοποιούνται προσωρινά και περιστασιακά βάσει της κατοχυρωμένης στο κοινοτικό δίκαιο ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών χωρίς ωστόσο να είναι εγκατεστημένοι στη Γερμανία δεν συγκαταλέγονται, κατά παρέκκλιση από το άρθρο 2, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του παρόντος νόμου, στον αρμόδιο επαγγελματικό σύλλογο, υπό την προϋπόθεση ότι ασκούν κατά κύριο λόγο το επάγγελμά τους σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή σε άλλο κράτος μέλος στη Συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο. Η υπηρεσία πρέπει να παρέχεται υπό τον επαγγελματικό τίτλο του άρθρου 2, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του παρόντος νόμου.

[...]

3. Οι επαγγελματίες των κλάδων που αναφέρονται στην παράγραφο 1 έχουν, όσον αφορά την άσκηση του επαγγέλματός τους, τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες υποχρεώσεις με τους ασκούντες επάγγελμα υγείας του άρθρου 2, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο του παρόντος νόμου, και ιδίως τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες υποχρεώσεις που προβλέπονται στα άρθρα 22 και 23 και αφορούν την κατά ευσυνείδητο τρόπο άσκηση του επαγγέλματος, την επιμόρφωση, τη συμμετοχή σε εφημερίες και την τεκμηρίωση, καθώς και την υποχρέωση αναγνώρισεως των επαγγελματικών κανόνων επαγγελματικού, καταστατικού ή διοικητικού χαρακτήρα κατά το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2005/36. Οι κατά τα άρθρα 24 και 25 εκδιδόμενοι κώδικες δεοντολογίας και το έκτο τμήμα του παρόντος νόμου ισχύουν αναλογικώς.»

- 15 Το άρθρο 49, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του νόμου του ομόσπονδου κράτους της Έσσης για τα επαγγέλματα υγείας προβλέπει ότι κάθε αθέτηση επαγγελματικών υποχρεώσεων εκ μέρους των μελών του οικείου ιατρικού συλλόγου διώκεται δικαστικώς. Συναφώς, το άρθρο 50 του νόμου αυτού ορίζει ότι τα μέτρα που μπορούν να επιβληθούν στο πλαίσιο της κινηθείσας διαδικασίας είναι η προειδοποίηση, η επίπληξη, η προσωρινή στέρηση του δικαιώματος ψήφου, πρόστιμο μέγιστου ύψους 50 000 ευρώ και η διαπίστωση ότι το συγκεκριμένο μέλος του συλλόγου δεν είναι άξιο να ασκήσει το επάγγελμά του.

Ο κώδικας ιατρικής δεοντολογίας του ομόσπονδου κράτους της Έσσης

- 16 Ο κώδικας ιατρικής δεοντολογίας του ομόσπονδου κράτους της Έσσης υιοθετήθηκε από τον ιατρικό σύλλογο του ομόσπονδου αυτού κράτους κατ' εφαρμογή των άρθρων 24 και 25 του νόμου του ομόσπονδου κράτους της Έσσης για τα επαγγέλματα υγείας. Ο κώδικας αυτός καθορίζει τις επαγγελματικές υποχρεώσεις των ιατρών και σκοπεί, κατά το προοίμιό του, στη διατήρηση και την προαγωγή της εμπιστοσύνης μεταξύ ιατρού και ασθενούς, στη διασφάλιση ποιοτικής ιατρικής δραστηριότητας προς όφελος της υγείας του πληθυσμού, στην εγγύηση της ελευθερίας και του κύρους του ιατρικού επαγγέλματος, καθώς και στην προαγωγή της αξιοπρεπούς συμπεριφοράς των επαγγελματιών του κλάδου και στην αποτροπή μορφών αναξιοπρεπούς συμπεριφοράς.
- 17 Το άρθρο 12 του εν λόγω κώδικα, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αμοιβές και συμφωνίες για μισθούς», ορίζει:

«1. Οι αμοιβές πρέπει να είναι ανάλογες των παροχών. Με την επιφύλαξη αντίθετων νομοθετικών διατάξεων, οι αμοιβές πρέπει να υπολογίζονται βάσει του κώδικα κατατάξεως ιατρικών πράξεων. Ο ιατρός δεν δικαιούται να εφαρμόζει χρεώσεις κατώτερες των προβλεπόμενων στον εν λόγω κώδικα κατατάξεως ιατρικών πράξεων. Σε περίπτωση που έχει υπογραφεί συμφωνητικό αμοιβής, ο ιατρός λαμβάνει υπόψη την οικονομική κατάσταση του οφειλέτη.

[...]

3. Κατόπιν αιτήσεως του ενδιαφερομένου, ο ιατρικός σύλλογος του ομόσπονδου κράτους γνωμοδοτεί επί της συμβατότητας της αμοιβής.»

- 18 Το φέρον τον τίτλο «Επιτρεπόμενες πληροφορίες και αντιδεοντολογική διαφήμιση» άρθρο 27 του ίδιου κώδικα ορίζει:

«1. Οι ακόλουθες διατάξεις έχουν ως σκοπό τη διασφάλιση της προστασίας των ασθενών διά της επαρκούς και ενδεδειγμένης παροχής πληροφοριών, καθώς και την αποφυγή κάθε μορφής εμπορευματοποίησης του ιατρικού επαγγέλματος, αντίθετης με την εικόνα που ο ίδιος ο ιατρός έχει για τον εαυτό του.

2. Βάσει της αρχής αυτής, ο ιατρός δύναται να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση ιατρικής φύσεως.

3. Απαγορεύεται στους ιατρούς να προβαίνουν σε οποιουδήποτε είδους διαφήμιση που αντιβαίνει στην ιατρική δεοντολογία. Η διαφήμιση είναι σε κάθε περίπτωση αντίθετη προς την επαγγελματική δεοντολογία όταν είναι εγκωμιαστική, παραπλανητική ή συγκριτική, είτε ως προς το περιεχόμενο είτε ως προς τη μορφή της. Ο ιατρός δεν πρέπει να προτρέπει άλλα πρόσωπα να προβαίνουν σε τέτοιας φύσεως διαφήμιση ούτε να ανέχεται ανάλογη συμπεριφορά από άλλα πρόσωπα. Οι σχετικές με τη διαφήμιση απαγορεύσεις που περιέχονται σε άλλες νομοθετικές διατάξεις δεν θίγονται από την παρούσα διάταξη.

[...]»

- 19 Το κεφάλαιο D, σημείο 13, του κώδικα ιατρικής δεοντολογίας του ομόσπονδου κράτους της Έσσης, το οποίο φέρει τον τίτλο «Διασυννοριακή δραστηριότητα ιατρών εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης», ορίζει:

«Εάν ιατρός εγκατεστημένος ή ασκών επαγγελματική δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης ασκεί προσωρινά ιατρική δραστηριότητα, εμπίπτουσα στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος κώδικα, χωρίς ωστόσο να είναι εγκατεστημένος στη Γερμανία, οφείλει να τηρεί τις διατάξεις του παρόντος κώδικα. Το ίδιο ισχύει όταν ο ιατρός προωθεί απλώς και μόνον τη δραστηριότητά του στο πλαίσιο του πεδίου εφαρμογής του παρόντος κώδικα. Μπορεί να γνωστοποιεί τη δραστηριότητά του μόνον στο μέτρο που επιτρέπει ο παρών κώδικας.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 20 Ο Κ. Κωνσταντινίδης είναι Έλληνας ιατρός και έλαβε το πτυχίο ιατρικής το 1981 στην Αθήνα (Ελλάδα). Από το 1986 έως το 1990 ασκούσε, ειδικότερα, καθήκοντα διευθυντού στο ανδρολογικό τμήμα του πανεπιστημιακού νοσοκομείου Αθηνών, από το 1990 δε εργάζεται ως ελεύθερος επαγγελματίας σε ιατρείο με την επωνυμία «Andrology Institute Athens» (Ινστιτούτο Ανδρολογίας Αθηνών). Μέλος του Ιατρικού Συλλόγου Αθηνών και του Πανελληνίου Ιατρικού Συλλόγου, ο Κ. Κωνσταντινίδης είναι εγκατεστημένος στην Αθήνα.
- 21 Κατά το διάστημα μεταξύ 2006 και 2010, ο Κ. Κωνσταντινίδης μετέβαινε στη Γερμανία, για μία ή δύο ημέρες κάθε μήνα κατά μέσο όρο, όπου πραγματοποιούσε, εντός της κατά τόπο αρμοδιότητας του ιατρικού συλλόγου της Έσσης, χειρουργικές ανδρολογικές επεμβάσεις στο τμήμα χειρουργικής χωρίς νοσηλεία του ιατρικού κέντρου Elizabethenstift στο Darmstadt (Γερμανία). Η δραστηριότητά του περιοριζόταν αποκλειστικώς σε πολύ εξειδικευμένες χειρουργικές επεμβάσεις, ενώ οι λοιπές υπηρεσίες που συνδέονται με τις εν λόγω επεμβάσεις, όπως ο προγραμματισμός των επισκέψεων ή η επί τόπου μετεγχειρητική περίθαλψη, αναλαμβάνονταν από το προσωπικό του ιατρικού αυτού κέντρου.
- 22 Τον Αύγουστο του 2007, ένας ασθενής χειρουργήθηκε επιτυχώς από τον Κ. Κωνσταντινίδη στο πλαίσιο επεμβάσεως χωρίς νοσηλεία που πραγματοποιήθηκε στο προμνησθέν ιατρικό κέντρο. Κατόπιν καταγγελίας εκ μέρους του ασθενούς αυτού, ο οποίος αμφισβητούσε το ύψος του τιμολογίου που εξέδωσε ο Κ. Κωνσταντινίδης, ο ιατρικός σύλλογος του ομόσπονδου κράτους της Έσσης διενήργησε έρευνα, η οποία κατέληξε στην κίνηση πειθαρχικής διαδικασίας ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου εις βάρος του ιατρού αυτού για παράβαση του κώδικα κατατάξεως των ιατρικών πράξεων και για παράβαση της απαγορεύσεως κάθε διαφημίσεως που αντιβαίνει στην ιατρική δεοντολογία.
- 23 Η πειθαρχική αυτή διαδικασία κινήθηκε επειδή ο Κ. Κωνσταντινίδης είχε «χρεώσει μια πράξη στο πλαίσιο συμφωνητικού αμοιβής εφαρμόζοντας έναν κωδικό χρεώσεως που δεν είχε συμφωνηθεί ελεύθερως μεταξύ των μερών» και είχε, επομένως, υποπέσει σε επαγγελματικό παράπτωμα, κατά τις διατάξεις του άρθρου 12 του κώδικα ιατρικής δεοντολογίας του ομόσπονδου κράτους της Έσσης, σε

συνδυασμό με τα άρθρα 2, 6, παράγραφος 2, και 12 του κώδικα κατατάξεως των ιατρικών πράξεων. Ο ιατρικός σύλλογος του ομόσπονδου κράτους της Έσσης έκρινε ότι η ζητηθείσα αμοιβή ήταν υπερβολική και δικαιολογούσε την επιβολή πειθαρχικής κυρώσεως.

- 24 Σύμφωνα με τις πληροφορίες που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, δεδομένου ότι δεν υπήρχε σχετικός κωδικός χρεώσεως που να αντιστοιχεί στην πραγματοποιηθείσα επέμβαση, ο Κ. Κωνσταντινίδης εξέδωσε για αυτήν ένα τιμολόγιο συνολικού ποσού 6 395,96 ευρώ, εφαρμόζοντας, κατ' αναλογία, ως βασική χρέωση έναν άλλο κωδικό προσαυξημένο κατά τον συντελεστή 16,2, καθώς και άλλους κωδικούς χρεώσεως, εκ των οποίων ορισμένοι εφαρμόστηκαν επίσης κατ' αναλογία, ενώ όλοι προσαυξήθηκαν με διάφορους συντελεστές. Ο Κ. Κωνσταντινίδης υποστήριξε ότι οι προσαυξήσεις αυτές εφαρμόστηκαν κατά παρέκκλιση συμφωνίας συναφθείσας με τον ασθενή.
- 25 Όσον αφορά την παράβαση της απαγορεύσεως κάθε διαφήμισης που αντιβαίνει στην ιατρική δεοντολογία, ο ιατρικός σύλλογος του ομόσπονδου κράτους της Έσσης προσάπτει στον Κ. Κωνσταντινίδη ότι παρέβη το άρθρο 27 του κώδικα ιατρικής δεοντολογίας του ομόσπονδου κράτους της Έσσης καθότι προέβη σε διαφήμιση που αντιβαίνει στην ιατρική δεοντολογία. Ειδικότερα, ο εν λόγω ιατρός κατηγορείται ότι διαφήμιζε στην ιστοσελίδα του τη δραστηριότητα που ασκούσε στο ιατρικό κέντρο Elizabethenstift στο Darmstadt χρησιμοποιώντας τους όρους «ευρωπαϊκό ινστιτούτο» και «γερμανικό ινστιτούτο», ενώ παρείχε υπηρεσίες στο ιατρικό αυτό κέντρο κατά αποκλειστικώς «προσωρινό» και «περιστασιακό» τρόπο, χωρίς να διαθέτει πραγματική νοσοκομειακή υποδομή, και ενώ οι υπηρεσίες αυτές δεν παρέχονταν στο πλαίσιο ενός δημόσιου οργανισμού ή ενός οργανισμού επιστημονικού χαρακτήρα υποκείμενου σε δημόσιο έλεγχο.
- 26 Ο ιατρικός σύλλογος του ομόσπονδου κράτους της Έσσης διατείνεται ότι το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 3, του νόμου του ομόσπονδου κράτους της Έσσης για τα επαγγέλματα υγείας, το οποίο επιβάλλει στον Κ. Κωνσταντινίδη να τηρεί τον κώδικα ιατρικής δεοντολογίας του ομόσπονδου κράτους της Έσσης που υιοθετήθηκε κατ' εφαρμογή των άρθρων 24 και 25 του νόμου αυτού, συνιστά ορθή μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο της οδηγίας 2005/36, μεταξύ άλλων των άρθρων 5 και 6 αυτής, και είναι, επομένως, συμβατό προς το δίκαιο της Ένωσης.
- 27 Ο Κ. Κωνσταντινίδης υποστηρίζει κατά κύριο λόγο ότι, βάσει της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, δραστηριοποιείται στη Γερμανία προσωρινά και περιστασιακά και, συνεπώς, δεν υπόκειται στους γερμανικούς κανόνες δεοντολογίας. Κατά την άποψή του, οι αιτιάσεις που διατυπώθηκαν από γερμανικές επαγγελματικές οργανώσεις, όπως αυτές στην κύρια δίκη, πρέπει να απευθυνθούν στην «αρμόδια αρχή του κράτους μέλους καταγωγής», ήτοι, εν προκειμένω, στον Ιατρικό Σύλλογο Αθηνών. Επικουρικώς, ο Κ. Κωνσταντινίδης αμφισβητεί τις εις βάρος του αιτιάσεις.
- 28 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι πρέπει να καθορισθεί κατά πόσον το ουσιαστικό περιεχόμενο των άρθρων 12 και 27 του κώδικα ιατρικής δεοντολογίας του ομόσπονδου κράτους της Έσσης, όπως ερμηνεύτηκε υπό το πρίσμα του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2005/36, αντιστοιχεί στον σκοπό που επιδιώκει το προμνησθέν άρθρο 5. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο διατηρεί σοβαρές αμφιβολίες ως προς το αν οι προβλεπόμενοι στο άρθρο 12 του κώδικα αυτού κανόνες περί υπολογισμού της αμοιβής καθώς και εκείνοι του άρθρου 27, παράγραφοι 1 και 3, του ίδιου κώδικα, οι οποίοι απαγορεύουν κάθε διαφήμιση που αντιβαίνει στην ιατρική δεοντολογία, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής.
- 29 Το αιτούν δικαστήριο φρονεί, επιπλέον, ότι το κράτος μέλος υποδοχής οφείλει να προβεί, βάσει του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2005/36, σε μια διαφοροποίηση μεταξύ των παρεχόντων υπηρεσιών που ασκούν το επάγγελμά τους κατά τρόπο προσωρινό και περιστασιακό στην επικράτειά του και των επαγγελματιών που ασκούν εκεί το ίδιο επάγγελμα, η οποία δεν θα μπορούσε να υπάρξει εάν οι πειθαρχικοί κανόνες του κράτους μέλους αυτού εφαρμόζονταν κατά γενικό τρόπο στους εν λόγω παρόχους. Ως εκ τούτου, διατηρεί αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα προς το δίκαιο της Ένωσης του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 3, του νόμου του ομόσπονδου κράτους της Έσσης για τα επαγγέλματα υγείας.

30 Υπό τις συνθήκες αυτές, το *Berufsgericht für Heilberufe bei dem Verwaltungsgericht Gießen* αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«[Ερωτήματα σχετικά με το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2005/36]:

- 1) Συγκатаλέγεται η διάταξη του άρθρου 12, παράγραφος 1, του [κώδικα ιατρικής δεοντολογίας του ομόσπονδου κράτους της Έσσης] στους κανόνες επαγγελματικής συμπεριφοράς για την παράβαση των οποίων στο κράτος μέλος υποδοχής μπορεί να κινηθεί κατά του παρέχοντος υπηρεσίες πειθαρχική διαδικασία ενώπιον του αρμόδιου δικαιοδοτικού οργάνου, λόγω σοβαρού επαγγελματικού πταίσματος που συνδέεται άμεσα και συγκεκριμένα με την προστασία και την ασφάλεια του καταναλωτή;
- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως: ισχύει το ίδιο και κατά την περίπτωση στην οποία για την πραγματοποιηθείσα από τον παρέχοντα υπηρεσίες (ιατρό) χειρουργική επέμβαση ο ισχύων [κώδικας κατατάξεως των ιατρικών πράξεων] του κράτους μέλους υποδοχής δεν προβλέπει σχετικό κωδικό χρέωσης;
- 3) Συγκатаλέγονται οι διατάξεις περί αντιδεοντολογικής διαφημίσεως (άρθρο 27, παράγραφοι 1 έως 3, σε συνδυασμό με το μέρος D, σημείο 13, του κώδικα ιατρικής δεοντολογίας [του ομόσπονδου κράτους της Έσσης]) μεταξύ των κανόνων επαγγελματικής συμπεριφοράς για την παράβαση των οποίων στο κράτος μέλος υποδοχής μπορεί να κινηθεί κατά του παρέχοντος υπηρεσίες πειθαρχική διαδικασία ενώπιον του αρμόδιου δικαιοδοτικού οργάνου, λόγω σοβαρού επαγγελματικού πταίσματος που συνδέεται άμεσα και συγκεκριμένα με την προστασία και την ασφάλεια του καταναλωτή;

[Ερώτημα σχετικά με το άρθρο 6, πρώτη περίοδος, στοιχείο α', της οδηγίας 2005/36]:

- 4) Αποτελούν οι θεσπισθείσες επί τω σκοπώ μεταφοράς της οδηγίας 2005/36 διατάξεις για την τροποποίηση του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 3, του [νόμου του ομόσπονδου κράτους της Έσσης για τα επαγγέλματα υγείας] ορθή μεταφορά των ως άνω διατάξεων της οδηγίας 2005/36, δεδομένου ότι προβλέπουν την πλήρη εφαρμογή τόσο των σχετικών κωδικών δεοντολογίας όσο και των περί δικαιοδοσίας επαγγελματικών πειθαρχικών οργάνων διατάξεων του έκτου τμήματος του [νόμου αυτού] όσον αφορά τους παρέχοντες υπηρεσίες (στη συγκεκριμένη περίπτωση: ιατρούς) που δραστηριοποιούνται προσωρινά στο κράτος μέλος υποδοχής στο πλαίσιο της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών κατ' άρθρο 57 ΣΛΕΕ [...];»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου, του δεύτερου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

31 Με το πρώτο, το δεύτερο και το τρίτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί κατά πόσον το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2005/36 έχει την έννοια ότι εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του εθνικές κανονιστικές διατάξεις όπως, αφενός, το άρθρο 12, παράγραφος 1, του κώδικα ιατρικής δεοντολογίας του ομόσπονδου κράτους της Έσσης, κατά το οποίο οι αμοιβές πρέπει να είναι ανάλογες των παροχών και, υπό την επιφύλαξη αντίθετων νομοθετικών διατάξεων, να υπολογίζονται βάσει του κώδικα κατατάξεως ιατρικών πράξεων και, αφετέρου, το άρθρο 27, παράγραφος 3, του κώδικα αυτού που απαγορεύει στους ιατρούς να προβαίνουν σε οποιουδήποτε είδους διαφήμιση που αντιβαίνει στην ιατρική δεοντολογία.

- 32 Όσον αφορά τους εφαρμοστέους στην υπόθεση της κύριας δίκης κανόνες υπολογισμού της αμοιβής, πρέπει να σημειωθεί ότι το αιτούν δικαστήριο διευκρίνισε ότι το άρθρο 12 του κώδικα ιατρικής δεοντολογίας του ομόσπονδου κράτους της Έσσης πρέπει να ληφθεί υπόψη σε συνδυασμό, μεταξύ άλλων, με το άρθρο 6, παράγραφος 2, του κώδικα κατατάξεως ιατρικών πράξεων, κατά το οποίο οι αυτοτελείς ιατρικές πράξεις που δεν περιλαμβάνονται στον κατάλογο αμοιβών μπορούν να χρεώνονται σε συνάρτηση με μια ισοδύναμη πράξη του καταλόγου, η δε ισοδυναμία αυτή πρέπει να αξιολογείται σύμφωνα με τη φύση της πράξεως, το συνεπαγόμενο κόστος και τον χρόνο εντός του οποίου αυτή ολοκληρώθηκε.
- 33 Από το άρθρο 1 της οδηγίας 2005/36 προκύπτει ότι το αντικείμενό της συνίσταται στη θέσπιση κανόνων σύμφωνα με τους οποίους το κράτος μέλος που εξαρτά την ανάληψη ή την άσκηση νομοθετικά κατοχυρωμένου επαγγέλματος, στην επικράτειά του, από την κατοχή καθορισμένων επαγγελματικών προσόντων αναγνωρίζει, για την ανάληψη και την άσκηση του συγκεκριμένου επαγγέλματος, τα επαγγελματικά προσόντα που έχουν αποκτηθεί σε ένα ή περισσότερα άλλα κράτη μέλη δίνοντας στον κάτοχό τους το δικαίωμα να ασκεί εκεί αυτό το επάγγελμα.
- 34 Όσον αφορά την εγκατάσταση σε κράτος μέλος υποδοχής, όπως αυτή ρυθμίζεται από τις διατάξεις του κεφαλαίου III της προμνησθείσας οδηγίας, το άρθρο 13 αυτής προβλέπει ότι το κράτος μέλος υποδοχής παρέχει τη δυνατότητα αναλήψεως και ασκήσεως του νομοθετικά κατοχυρωμένου επαγγέλματος, υπό τους ίδιους όρους με εκείνους που ισχύουν για τους υπηκόους του, στους αιτούντες που είναι κάτοχοι της βεβαιώσεως επάρκειας ή του τίτλου εκπαίδευσεως που απαιτείται από άλλο κράτος μέλος για την ανάληψη ή την άσκηση του ίδιου επαγγέλματος στην επικράτειά του. Μια τέτοια αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων επιτρέπει επομένως στον ενδιαφερόμενο να αναλάβει πλήρως το επάγγελμα που κατοχυρώνεται νομοθετικά στο κράτος μέλος υποδοχής και να το ασκεί εκεί υπό τους ίδιους όρους με εκείνους που ισχύουν για τους υπηκόους του, η δε πρόσβαση αυτή περιλαμβάνει το δικαίωμα κατοχής του επαγγελματικού τίτλου που προβλέπεται από το κράτος μέλος αυτό.
- 35 Στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών, όπως αυτή ρυθμίζεται από τις διατάξεις του κεφαλαίου II της οδηγίας 2005/36, στην περίπτωση που ο παρέχων υπηρεσίες μετακινείται στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής προκειμένου να ασκήσει, προσωρινά και περιστασιακά, το επάγγελμά του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής, το άρθρο 5, παράγραφος 1, της προμνησθείσας οδηγίας καθιερώνει την αρχή κατά την οποία τα κράτη μέλη δεν δύναται να περιορίζουν, για λόγους που άπτονται των επαγγελματικών προσόντων, την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών εάν ο πάροχος είναι νομίμως εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος προκειμένου να ασκεί εκεί το ίδιο επάγγελμα.
- 36 Στο πλαίσιο ακριβώς αυτό, το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2005/36 απαιτεί να υπόκειται ο πάροχος, οσάκις αυτός ασκεί την επαγγελματική του δραστηριότητα προσωρινά και περιστασιακά, σε κανόνες επαγγελματικού, καταστατικού ή διοικητικού χαρακτήρα που συνδέονται άμεσα με τα επαγγελματικά του προσόντα, καθώς και στις πειθαρχικές διατάξεις οι οποίες ισχύουν στο κράτος μέλος υποδοχής για τους επαγγελματίες που ασκούν εκεί το ίδιο επάγγελμα.
- 37 Πρέπει να διευκρινιστεί ότι πρόκειται για πειθαρχικές διατάξεις για την επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση μη τηρήσεως των κανόνων συμπεριφοράς του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2005/36, όπως μνημονεύεται στην αιτιολογική σκέψη 8 της εν λόγω οδηγίας.
- 38 Όσον αφορά το περιεχόμενο των προμνησθέντων κανόνων, οι οποίοι πρέπει να συνδέονται άμεσα με τα επαγγελματικά του προσόντα, το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2005/36 παραθέτει τους κανόνες σχετικά με τον ορισμό του επαγγέλματος, τη χρήση τίτλων και τη σοβαρή επαγγελματική αμέλεια που συνδέονται άμεσα και συγκεκριμένα με την προστασία και την ασφάλεια του καταναλωτή. Η αιτιολογική σκέψη 8 της οδηγίας αυτής μνημονεύει επίσης τους κανόνες σχετικά με το πεδίο των δραστηριοτήτων που καλύπτει ένα επάγγελμα ή οι οποίες ασκούνται αποκλειστικά στο πλαίσιο του επαγγέλματος αυτού.

- 39 Από το αντικείμενο και τον σκοπό, καθώς και από την όλη οικονομία της οδηγίας 2005/36 προκύπτει ότι το άρθρο 5, παράγραφος 3, αυτής καλύπτει μόνον εκείνους τους κανόνες επαγγελματικής συμπεριφοράς που συνδέονται άμεσα με την ίδια την άσκηση της ιατρικής επιστήμης και των οποίων η μη τήρηση θίγει την προστασία του καταναλωτή.
- 40 Ως εκ τούτου, ούτε οι κανόνες περί υπολογισμού των αμοιβών ούτε ο κανόνας που απαγορεύει στους ιατρούς να προβαίνουν σε οποιουδήποτε είδους διαφήμιση που αντιβαίνει στην ιατρική δεοντολογία, όπως εφαρμόστηκαν στην υπόθεση της κύρια δίκης, συνιστούν κανόνες συμπεριφοράς που συνδέονται άμεσα και συγκεκριμένα με τα επαγγελματικά προσόντα σχετικά με την ανάληψη του οικείου νομοθετικά κατοχυρωμένου επαγγέλματος κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2005/36.
- 41 Συνάγεται, συνεπώς, ότι εθνικές κανονιστικές διατάξεις όπως αυτές των άρθρων 12, παράγραφος 1, και 27, παράγραφος 3, του κώδικα ιατρικής δεοντολογίας του ομόσπονδου κράτους της Έσσης δεν εμπίπτουν στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2005/36.
- 42 Στο πλαίσιο της προβλεπόμενης από το άρθρο 267 ΣΛΕΕ διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ εθνικών δικαστηρίων και Δικαστηρίου, στο δεύτερο εναπόκειται να δώσει στο αιτούν δικαστήριο λυσιτελή απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα επιλύσεως της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί. Προς τον σκοπό αυτό, το Δικαστήριο μπορεί να αναδιατυπώνει, εφόσον είναι αναγκαίο, τα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 17ης Ιουλίου 1997, C-334/95, Krüger, Συλλογή 1997, σ. I-4517, σκέψεις 22 και 23, και της 14ης Οκτωβρίου 2010, C-243/09, Fuß, Συλλογή 2010, σ. I-9849, σκέψη 39 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Προς τούτο, το Δικαστήριο μπορεί, λαμβάνοντας υπόψη το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, να συνάγει από το σύνολο των στοιχείων που του παρέχει το εθνικό δικαστήριο, και ιδίως από το σκεπτικό της αποφάσεως περί παραπομπής, τις διατάξεις και τις αρχές του δικαίου της Ένωσης που χρειάζονται ερμηνεία (βλ. συναφώς, μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 29ης Νοεμβρίου 1978, 83/78, Redmond, Συλλογή τόμος 1978, σ. 739, σκέψη 26, της 23ης Οκτωβρίου 2003, C-56/01, Inizan, Συλλογή 2003, σ. I-12403, σκέψη 34, και Fuß, προμνησθείσα, σκέψη 40).
- 43 Με βάση τα ανωτέρω, επισημαίνεται ότι, υπό περιστάσεις όπως αυτές της κύριας δίκης και λαμβανομένων υπόψη των διαπιστώσεων στις σκέψεις 40 και 41 της παρούσας αποφάσεως, η συμβατότητα της επίμαχης στην κύρια δίκη κανονιστικής ρυθμίσεως προς το δίκαιο της Ένωσης πρέπει να εξετασθεί υπό το πρίσμα όχι της οδηγίας 2005/36, αλλά της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών του άρθρου 56 ΣΛΕΕ.
- 44 Συναφώς, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι το άρθρο 56 ΣΛΕΕ επιτάσσει όχι μόνον την εξάλειψη κάθε δυσμενούς διακρίσεως έναντι του παρέχοντος υπηρεσίες λόγω της ιθαγένειάς του ή λόγω του ότι είναι εγκατεστημένος σε κράτος μέλος διαφορετικό από αυτό στο οποίο πρέπει να παρασχεθεί η υπηρεσία, αλλά και την κατάργηση κάθε περιορισμού, ακόμη και αν αυτός εφαρμόζεται αδιακρίτως τόσο στους ημεδαπούς παρέχοντες υπηρεσίες όσο και σε εκείνους των άλλων κρατών μελών, οσάκις μπορεί να παρεμποδίσει, να παρενοχλήσει ή να καταστήσει λιγότερο ελκυστικές τις δραστηριότητες του παρέχοντος υπηρεσίες όταν αυτός είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος, όπου νομίμως παρέχει ανάλογες υπηρεσίες (απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2012, C-577/10, Επιτροπή κατά Βελγίου, σκέψη 38 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 45 Επίσης, πρέπει να υπομνησθεί ότι, ειδικότερα, στην έννοια του περιορισμού εμπίπτουν τα μέτρα που λαμβάνει κράτος μέλος τα οποία, μολονότι εφαρμόζονται αδιακρίτως, επηρεάζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών στα άλλα κράτη μέλη (βλ. συναφώς, μεταξύ άλλων, απόφαση της 29ης Μαρτίου 2011, C-565/08, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 2011, σ. I-2101, σκέψη 46 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 46 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν αμφισβητείται ότι οι επίμαχες διατάξεις εφαρμόζονται αδιακρίτως στο σύνολο των ιατρών που παρέχουν υπηρεσίες εντός της επικράτειας του ομόσπονδου κράτους της Έσσης.
- 47 Επιπλέον, είναι σκόπιμο να υπομνησθεί ότι η κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους μπορεί να αποτελέσει περιορισμό κατά την έννοια της Συνθήκης ΣΕΕ όχι μόνον επειδή άλλα κράτη μέλη εφαρμόζουν λιγότερο περιοριστικούς ή οικονομικά ελκυστικότερους κανόνες σε όσους παρέχουν παρόμοιες υπηρεσίες και είναι εγκατεστημένοι στο έδαφός τους (βλ., προμνησθείσα απόφαση της 28ης Απριλίου 2009, Επιτροπή κατά Ιταλίας, σκέψη 49 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 48 Η ύπαρξη περιορισμού κατά την έννοια της Συνθήκης δεν μπορεί, επομένως, να συναχθεί από το γεγονός και μόνον ότι οι ιατροί που είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας οφείλουν, κατά τον υπολογισμό των αμοιβών τους για υπηρεσίες που παρέχονται στο έδαφος του ομόσπονδου κράτους της Έσσης, να υπόκεινται στους εφαρμοστέους στο εν λόγω ομόσπονδο κράτος κανόνες.
- 49 Εντούτοις, ελλείψει οιασδήποτε ευελιξίας του επίμαχου στην κύρια δίκη καθεστώτος, πράγμα που απόκειται στον εθνικό δικαστή να εκτιμήσει, η εφαρμογή ενός τέτοιου καθεστώτος, η οποία μπορεί να λειτουργήσει αποτρεπτικά έναντι των ιατρών άλλων κρατών μελών, θα συνιστούσε περιορισμό κατά την έννοια της Συνθήκης.
- 50 Όσον αφορά τη δικαιολόγηση ενός τέτοιου περιορισμού, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι εθνικά μέτρα ικανά να παρακωλύσουν ή να καταστήσουν λιγότερο ελκυστική την άσκηση των διασφαλιζομένων από τη Συνθήκη θεμελιωδών ελευθεριών μπορούν να γίνουν δεκτά μόνον εφόσον επιδιώκουν σκοπό γενικού συμφέροντος, είναι πρόσφορα για τη διασφάλιση της επιτεύξεως του σκοπού αυτού και δεν βαίνουν πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού μέτρου (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 16ης Απριλίου 2013, C-202/11, Las, σκέψη 23 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 51 Στο πλαίσιο αυτό, απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξετάσει κατά πόσον η επίμαχη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση βασίζεται σε σκοπό γενικού συμφέροντος, αν υποτεθεί ότι η εφαρμογή της υπό συνθήκες όπως οι περιγραφείσες στην απόφαση περί παραπομπής συνιστά περιορισμό στην ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών. Πρέπει, γενικώς, να επισημανθεί ότι η προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, όπως προβλέπει το άρθρο 36 ΣΛΕΕ, και η προστασία των καταναλωτών αποτελούν σκοπούς που περιλαμβάνονται σε αυτούς που μπορούν να θεωρηθούν ως επιτακτικοί λόγοι γενικού συμφέροντος, ικανοί να δικαιολογήσουν περιορισμό της ελεύθερης παροχής των υπηρεσιών (βλ. συναφώς, μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 5ης Δεκεμβρίου 2006, C-94/04 και C-202/04, Cipolla κ.λπ., Συλλογή 2006, σ. I-11421, σκέψη 64 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 8ης Νοεμβρίου 2007, C-143/06, Ludwigs-Apotheke, Συλλογή 2007, σ. I-9623, σκέψη 27 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 52 Όσον αφορά το ζήτημα κατά πόσον μια τέτοια κανονιστική ρύθμιση, στηριζόμενη σε σκοπό γενικού συμφέροντος, μπορεί να διασφαλίσει την επίτευξη του σκοπού αυτού και δεν βαίνει πέραν του αναγκαίου για την επίτευξή του μέτρου, απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξετάσει κατά πόσον η κανονιστική αυτή ρύθμιση εξυπηρετεί πράγματι την ανάγκη επιτεύξεως του επιδιωκόμενου σκοπού κατά συνεκτικό και συστηματικό τρόπο. Η ανάλυση της αναλογικότητας απαιτεί να ληφθεί, μεταξύ άλλων, υπόψη η βαρύτητα της προβλεπόμενης κυρώσεως.
- 53 Απόκειται, επομένως, στο αιτούν δικαστήριο να εξετάσει κατά πόσον η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης κανονιστική ρύθμιση συνιστά περιορισμό κατά την έννοια του άρθρου 56 ΣΛΕΕ και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, κατά πόσον επιδιώκει σκοπό γενικού συμφέροντος, μπορεί να διασφαλίσει την επίτευξη του σκοπού αυτού και δεν βαίνει πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού μέτρου.

- 54 Όσον αφορά την αντιβαίνουσα στην ιατρική δεοντολογία διαφήμιση, το άρθρο 27, παράγραφος 3, του κώδικα ιατρικής δεοντολογίας του ομόσπονδου κράτους της Έσσης προβλέπει, γενικόλογα, ότι απαγορεύεται στους ιατρούς να προβαίνουν σε οποιουδήποτε είδους διαφήμιση που αντιβαίνει στην ιατρική δεοντολογία.
- 55 Στη συγκεκριμένη περίπτωση, δεν πρόκειται περί πλήρους απαγορεύσεως κάθε διαφημίσεως ή μιας ειδικής μορφής διαφημίσεως. Το προμνησθέν άρθρο 27, παράγραφος 3, δεν απαγορεύει τη διαφήμιση σχετικά με τις ιατρικές υπηρεσίες αυτές καθαυτές, αλλά απαιτεί να μην αντιβαίνει το περιεχόμενο μιας τέτοιας διαφημίσεως προς την ιατρική δεοντολογία.
- 56 Καίτοι δεν απαγορεύει πλήρως τη διαφήμιση ή μια ειδική μορφή διαφημίσεως η οποία, κατά πάγια νομολογία, μπορεί να συνιστά αυτή καθαυτήν περιορισμό της ελεύθερης παροχής των υπηρεσιών (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 17ης Ιουλίου 2008, C-500/06, *Corporación Dermoeestética*, Συλλογή 2008, σ. I-5785, σκέψη 33 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), μια κανονιστική ρύθμιση που απαγορεύει τη διαφήμιση το περιεχόμενο της οποίας αντιβαίνει στην ιατρική δεοντολογία, όπως το άρθρο 27, παράγραφος 3, του κώδικα ιατρικής δεοντολογίας του ομόσπονδου κράτους της Έσσης, το οποίο δίνει λαβή για παρερμηνεία, ενδέχεται να συνιστά εμπόδιο στην ελεύθερη παροχή ιατρικών υπηρεσιών
- 57 Κατόπιν τούτου, όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 68 των προτάσεών του, η εφαρμογή κατά τρόπο που να μην εισάγει διακρίσεις σε έναν εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος επαγγελματία ιατρό εθνικών ή τοπικών κανόνων που πλαισιώνουν, βάσει ενός κριτηρίου σε σχέση με την επαγγελματική δεοντολογία, τους όρους υπό τους οποίους ένας τέτοιος επαγγελματίας μπορεί να προωθεί τις δραστηριότητές του στον οικείο τομέα μπορεί να δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος σε σχέση με τη δημόσια υγεία και την προστασία των καταναλωτών, υπό την προϋπόθεση ότι η ενδεχόμενη επιβολή κυρώσεως εις βάρος του επαγγελματία που κάνει χρήση της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών είναι ανάλογη της απτόμενης στον ενδιαφερόμενο συμπεριφοράς, πράγμα που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.
- 58 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο πρώτο, στο δεύτερο και στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2005/36 έχει την έννοια ότι δεν εμπίπτουν στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του εθνικές κανονιστικές διατάξεις όπως οι περιλαμβανόμενες, αφενός, στο άρθρο 12, παράγραφος 1, του κώδικα ιατρικής δεοντολογίας του ομόσπονδου κράτους της Έσσης, κατά το οποίο οι αμοιβές πρέπει να είναι ανάλογες των παροχών και, υπό την επιφύλαξη αντίθετων νομοθετικών διατάξεων, να υπολογίζονται βάσει του κώδικα κατατάξεως ιατρικών πράξεων, και, αφετέρου, στο άρθρο 27, παράγραφος 3, του κώδικα αυτού, το οποίο απαγορεύει στους ιατρούς να προβαίνουν σε οποιουδήποτε είδους διαφήμιση που αντιβαίνει στην ιατρική δεοντολογία. Απόκειται, εντούτοις, στο αιτούν δικαστήριο να εξετάσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ενδείξεις που παρέσχε το Δικαστήριο, κατά πόσον οι εν λόγω κανονιστικές διατάξεις συνιστούν περιορισμό κατά την έννοια του άρθρου 56 ΣΛΕΕ και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, κατά πόσον επιδιώκουν σκοπό γενικού συμφέροντος, μπορούν να διασφαλίσουν την επίτευξη του σκοπού αυτού και δεν βαίνουν πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού μέτρου.

Επί του τέταρτου ερωτήματος

- 59 Με το τέταρτο ερώτημά του το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί κατά πόσον το άρθρο 6, στοιχείο α', της οδηγίας 2005/36 αντιτίθεται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση, όπως αυτή της κύριας δίκης, κατά την οποία ο κώδικας ιατρικής δεοντολογίας του ομόσπονδου κράτους της Έσσης και οι σχετικοί με αυτόν κανόνες για τα επαγγελματικά πειθαρχικά όργανα εφαρμόζονται πλήρως στους παρέχοντες υπηρεσίες που μετακινούνται στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής προκειμένου να ασκήσουν, προσωρινά και περιστασιακά, το επάγγελμά τους.

- 60 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η διαδικασία του άρθρου 267 ΕΚ αποτελεί μέσο συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, με το οποίο το Δικαστήριο τους παρέχει τα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς επί της οποίας καλούνται να αποφανθούν (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 27ης Νοεμβρίου 2012, C-370/12, Pringle, σκέψη 83 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 61 Εν προκειμένω, η απόφαση περί παραπομπής δεν παρέχει κανένα στοιχείο όσον αφορά τη σημασία, για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης, του ζητήματος κατά πόσον το δίκαιο της Ένωσης και, ειδικότερα, η οδηγία 2005/36 αντιτάσσεται στην εφαρμογή όλων των διατάξεων του εν λόγω κώδικα δεοντολογίας και των σχετικών με αυτόν κανόνων για τα επαγγελματικά πειθαρχικά όργανα.
- 62 Ως εκ τούτου, το τέταρτο ερώτημα είναι απαράδεκτο καθόσον αφορά το σύνολο των διατάξεων του εν λόγω κώδικα δεοντολογίας και τους σχετικούς με αυτόν κανόνες για τα επαγγελματικά πειθαρχικά όργανα.
- 63 Στο μέτρο που η απάντηση επί του ερωτήματος αυτού πρέπει να περιορισθεί στους επίμαχους στην κύρια δίκη κανόνες, πρέπει να διευκρινιστεί ότι το άρθρο 6, στοιχείο α', της οδηγίας 2005/36 δεν ορίζει ούτε τους κανόνες συμπεριφοράς ούτε τις πειθαρχικές διαδικασίες στις οποίες μπορεί να υπόκειται ένας πάροχος, αλλά αναφέρει αποκλειστικώς ότι τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν είτε προσωρινή εγγραφή που γίνεται αυτόματα είτε τυπική προσχώρηση σε επαγγελματική οργάνωση ή επαγγελματικό οργανισμό, προκειμένου να διευκολύνεται η εφαρμογή των πειθαρχικών διατάξεων, βάσει του άρθρου 5 παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας.
- 64 Ως εκ τούτου, στο τέταρτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6, στοιχείο α', της οδηγίας 2005/36 έχει την έννοια ότι δεν ορίζει ούτε τους κανόνες συμπεριφοράς ούτε τις πειθαρχικές διαδικασίες στις οποίες μπορεί να υπόκειται ένας πάροχος που μετακινείται στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής προκειμένου να ασκήσει, προσωρινά και περιστασιακά, το επάγγελμά του, αλλά αναφέρει αποκλειστικώς ότι τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν είτε προσωρινή εγγραφή που γίνεται αυτόματα είτε τυπική προσχώρηση σε επαγγελματική οργάνωση ή επαγγελματικό οργανισμό, προκειμένου να διευκολυνθεί η εφαρμογή των πειθαρχικών διατάξεων, βάσει του άρθρου 5 παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 65 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Σεπτεμβρίου 2005, σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων, έχει την έννοια ότι δεν εμπίπτουν στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του εθνικής κανονιστικής διατάξεις όπως οι περιλαμβανόμενες, αφενός, στο άρθρο 12, παράγραφος 1, του κώδικα ιατρικής δεοντολογίας του ομόσπονδου κράτους της Έσσης, κατά το οποίο οι αμοιβές πρέπει να είναι ανάλογες των παροχών και, υπό την επιφύλαξη αντίθετων νομοθετικών διατάξεων, να υπολογίζονται βάσει του κώδικα κατατάξεως ιατρικών πράξεων, και, αφετέρου, στο άρθρο 27, παράγραφος 3, του κώδικα αυτού, το οποίο απαγορεύει στους ιατρούς να προβαίνουν σε οποιοδήποτε είδους διαφήμιση που αντιβαίνει στην ιατρική δεοντολογία. Απόκειται, εντούτοις, στο αιτούν δικαστήριο να εξετάσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ενδείξεις που παρέσχε το Δικαστήριο τη Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά πόσον οι εν λόγω κανονιστικές διατάξεις συνιστούν περιορισμό κατά την

έννοια του άρθρου 56 ΣΛΕΕ και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, κατά πόσον επιδιώκουν σκοπό γενικού συμφέροντος, μπορούν να διασφαλίσουν την επίτευξη του σκοπού αυτού και δεν βαίνουν πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού μέτρου

- 2) Το άρθρο 6, στοιχείο α', της οδηγίας 2005/36 έχει την έννοια ότι δεν ορίζει ούτε τους κανόνες συμπεριφοράς ούτε τις πειθαρχικές διαδικασίες στις οποίες μπορεί να υπόκειται ένας πάροχος που μετακινείται στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής προκειμένου να ασκήσει, προσωρινά και περιστασιακά, το επάγγελμά του, αλλά αναφέρει αποκλειστικώς ότι τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν είτε προσωρινή εγγραφή που γίνεται αυτόματα είτε τυπική προσχώρηση σε επαγγελματική οργάνωση ή επαγγελματικό οργανισμό, προκειμένου να διευκολυνθεί η εφαρμογή των πειθαρχικών διατάξεων, βάσει του άρθρου 5 παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας.

(υπογραφές)